

Christmas holidays are described. The author underlines that the Christmas holidays are genetically closer to the Greek holidays. The elements of Ukrainian Christmas and other rituals are borrowed from the Greek cult. The structure of the Christmas holidays is similar to Saturnalia: they both symbolize death and rebirth, the end of the one cycle and the beginning of a new one, they both are connected with the semantics of eating food, liturgy, communion, dressing and changing roles, the main events take place at night and last for a week.

Key words: tradition, calendar holidays, Christmas, customs, rituals.

UDC 793.2(043.3)

THE SYNTHESIS OF TRADITION AND INNOVATION IN THE FOLK AND ETHNOGRAPHIC HOLIDAYS DRAMA (ON THE BASIS OF THE CHRISTMAS HOLIDAYS)

Baranichenko Polina, Postgraduate student, Kyiv National University of Culture and Arts

The aim of this paper is to study the problems of the tradition and innovation in the folk and ethnographic holidays drama in the conditions of the spiritual revival of the Ukrainian society on the basis of the Christmas holidays.

Research methodology. Ten major publications on the subject (books, scientific journal articles) have been reviewed.

Results. The scientists' theoretical and methodological works on this question are considered. The historical roots of the origin of a new-year holiday of Christmas are described. The attention is focused on the fact that the Christmas holidays are genetically closer to the Greek holidays. The elements of Ukrainian Christmas and other rituals are borrowed from the Greek cult. The structure of the Christmas holidays is similar to Saturnalia: they both symbolize death and rebirth, the end of the one cycle and the beginning of a new one, they both are connected with the semantics of eating food, liturgy, communion, dressing and changing roles, the main events take place at night and last for a week.

Scientific novelty. Today the traditional Ukrainian Christmas-New-Year customs and ceremonies actively regenerate in the true forms, reflecting the values of national spiritual culture, regional and local originality of folk art.

The practical significance. Paying attention to the most noticeable modifications and forms of presentation of Christmas ancient ceremony, the author exposes the elements of new forms that assist adaptation of folk calendar holidays aesthetic aspect in the general system of Ukraine's modern artistic culture.

Key words: tradition, calendar holidays, Christmas holidays, manners, rituals.

Надійшла до редакції 22.10.2016 р.

УДК 391.2(477.82)

ТРАДИЦІЇ СТАНОВЛЕННЯ ЕТНІЧНОГО СВЯТКОВОГО КОСТЮМУ ВОЛИНІ

Кравчук Олена Миколаївна, аспірантка, Київський національний університет культури і мистецтв, м. Київ
olena.kravchuk@i.ua

Наведено огляд публікацій, у яких досліджено питання формування етнічного українського костюму у мистецько-історичному аспекті. Йдеться про вивчення і систематизацію традицій становлення етнічного святкового костюму Волині. Проаналізовано проблеми теорії етнічності у постмодерному дискурсі. Виявлено, що традиційному північноволинському жіночому святковому вбранню властиві спокійні фарби, що відбивають ніжність природи Волинського Полісся, а яскравість притаманна традиційному південноволинському жіночому святковому одягу. Висвітлено, що цей тип вбрання має споріднені риси, передусім у вишивці, з традиційним жіночим святковим одягом сусідніх західнослов'янських народів.

Ключові слова: етнічний святковий костюм, декоративно-прикладне мистецтво, етнічні символи, Волині, традиційний жіночий одяг Волині.

Постановка проблеми. У науковому дискурсі сучасної мистецтвознавчої науки особливе місце посідає проблема формування та становлення українського етнічного костюму, особливо святкового вбрання Волині, оскільки еволюцію тих чи інших модних напрямів, зародження і розвиток різних модних тенденцій, неможливо уявити без впливу етнічної ідентичності.

Етнодизайн сьогодні є важливою складовою сучасної української культури, де поєднуються прадавні народні традиції з сучасними технологіями. Етно-стиль залишається завжди актуальним і прихильно сприймається на модних показах. Вбрання з національними елементами може підкреслити вишуканий смак і виявити патріотичні почуття. Упродовж віків етнічний дизайн вбрання України формувався у двох основних формах: як домашні ремесла та організовані виробництва – промисли, пов'язані з ринком. На їх розвиток впливали природні умови України, наявність сировини, вигідне торговельне та географічне розташування. Зазначені форми розвитку етнічного дизайну йшли паралельно,

тісно переплітаючись між собою. Кожна епоха збагачувала предметно-духовний світ людини і вносила свої зміни. Проте з покоління в покоління передавався генетичний код художньої традиції та художня спадщина народу.

Огляд останніх публікацій. Вивчення різних періодів розвитку та видів народного мистецтва проводили К. Кавас, Т. Кара-Васильєва, М. Криволапов, Ю. Легенький, М. Макаренко, П. Мельниченко, С. Мигаль, Л. Оршанський, К. Променицький, М. Станкевич, В. Тименко, В. Титаренко, В. Торканюк, Д. Тхоржевський, А. Хворостов, Є. Шевченко, К. Шонк-Русич та багато інших дослідників.

Мета статті – дослідження становлення та формування традиційного костюму Волині з позицій теоретичної рефлексії мистецтвознавства.

Виклад основного матеріалу. На Волині традиції української народної культури є надзвичайно міцними, оскільки існують не перериваючись із покоління у покоління і увійшовши до свідомості сучасних волинян.

Красою і добром протистояла людина потворному і злому. Таким є духовний устрій українського народу. Одяг, як і дім зачаровували магічними знаками, оберегами, що надійно захищали від злих духів. Краса і добро семіотичних символів усталювали існування людини в хиткому світі навколишніх негараздів.

Спочатку людина вдягала білу сорочку. Найтісніше пов'язана вона з тілом, тому і ткалася з незабарвлених світлих м'яких волокон льону або сіруватих твердіших конопель. Полотно вибілювали. «Фольклорне тіло, як відомо, біле: білі ніжки, білі ручки, біле личко. Отож біла людина у білій сорочці походжає повз білої хати серед білого дня по білому світу. Білизна означає поцейбічне, земне існування – на відміну од потойбічного чорного». У старовину білість сорочки не порушувалася навіть вишиванням, для якого брали лише білі нитки. Це вже пізніше запалили багатобарвні оздоби Західної України [7].

Розрізаючи цілісне полотнище, людина немов «кроїла» світ за власним розсудом, упорядковуючи його, вибудовуючи його своєю волею. Шитво асоціюється з магічною справою. Долю людини і світу завжди тримали в руках ткалі й вишивальниці. За словами І. Мойсєєва: «...Розцяцьковані рукава найпромовистіше виголошують ідею про симетрію правого і лівого – дуже важливий архетип опозитарності, кліше для багатьох опозицій, котрим впорядковано стародавній світ. Підкреслимо рівноважну симетрію, рівно значущість, взаємонеобхідність обох «крил» – правого і лівого, чоловіка і жінки, весни і осені. Як бачимо, в сорочці немає протиставлення «нечистої» левиці і «правої» правиці – ідеї боротьби, агону ... ще не «зурочила» ідеї єдності протилежних сторін».

Сорочка «замикала» чарівним ключем людське тіло, охороняючи від лихого ока: шию – магічним колом стрічки або стоячого чи відкладного комірця. Руки – магічним колом обшивки, манжет, зборок. Сорочку оздоблювали насамперед, як, до речі, двері, вікна, піч у хаті, щоб крізь них не пролізла темна сила. Гаптування прикрашало комір, низ рукавів, поділ сорочки, тобто місця, де людське тіло ввіходило в контакт з непідвладним довкіллям [7].

Регіональні відмінності у традиційному жіночому вбранні обумовлюються природним районуванням. Більшу частину її території займає зона лісів Поліської низовини, меншу – Волинської височини. Характерним є і відмінності у мові, одязі та побутових звичаях населення Волині.

За нашим дослідженням, багато значило для волинських жінок усіх суспільних станів їх святкове вбрання. Пошите в юності вбрання проходило через усе життя волинянки – в ньому вона дівувала, в ньому ставала на рушник, потому дбайливо зберігала його в скрині, одягаючи на свята. У цьому ж вбранні померлу жінку клали в домовину. У залежності від статку, жінка могла мати декілька окремих елементів одягу, наприклад не одну спідницю чи сорочку. Загалом, волинянка мала вибір у що одягатись. У жнива належало йдучи на поле щодня одягати нові свіжі сорочку та хустину. Традиційний одяг, що носився кожен день, теж не був сірим та буденним, зокрема повсякденна сорочка так само вишивалась, хоч і скромніше ніж святкова. Святкове жіноче вбрання є матеріальним втіленням родинної пам'яті.

Традиційний народний костюм південних районів Волині складається з сорочки, спідниці, фартушка, корсета й віночка зі стрічками. Вишивались корсетка та рукави сорочки. Кольори смужок на спідниці несли своє сакральне значення.

Сорочка шилась із білої тонкої тканини Перкалю, не дуже довга, як сучасна жіноча блузка. Горловина комірця кругла, вишита по краям. Рукави сорочки також оздоблені вишивкою. Загалом, обсяг обробки вишивкою порівняно не великий. Вона являє собою рослинний орнамент. Використовувались переважно два кольори – червоні квіти та чорне листя. Техніка вишивки – хрестиком.

Спідниця пошита довжиною до пів литки, зібрана біля пояса, однотонна, але яскравого кольору – зеленого або синього. Обов'язкова наявність трьох різнобарвних смужок на подолі, що несуть символічне навантаження. Від низу послідовно йдуть: зелена – символізує траву, жовта – плодоносящу ниву, блакитна – колір неба. Ширина нашитих смужок менша аніж простір між ними.

Фартух виготовлено з такої ж тканини як і сорочка, і вишитий по низу таким чином і у такий спосіб як на рукавах сорочки. Корсетка являла собою чорний плюшевий жилет із вирізами і заокругленнями в нижній частині, подібно фестонам. Мальовничість їй надавала вишивка «стежарусом» – скляними різнобарвними намистинами. Ними корсетка була повністю заокруглена.

До вбрання обов'язковим елементом було різнокольорове – біле, жовте, зелене та інше – скляне намисто з десятків разків різних розмірів. Одягалось намисто не на шию, а чіплялось до верхньої частини корсетки. Останній раз – на рівні верхнього гачка.

Якщо цей костюм вдягала дівчина, то на голові мав бути віночок зі стрічками різноманітних барв. Стрічок багато, вони закривають дівчині плечі. За довжиною стрічки спускались до половини спідниці. При різноманітті святкових костюмів Волині – двох однакових костюмів не могло бути. Заміжня жінка до цього вбрання носила терновку, тобто хустинку. Визначення пов'язане не з кольором, а з способом розцвічування. На хустині мали бути зображені крупні квіти на темно-чорному або синьому тлі. Хустина була з тонкої шерстяної тканини. Молода жінка зав'язувала цю хустину кінцями назад, а більш літня – під підборіддя. На ноги до цього вбрання, особливо якщо його вдягала молода дівчина, мали взуватись чобітки [8].

Описаний костюм характерний для 1925 р. Тоді Волинь, що разом з іншими західними українськими теренами опинилась під польською владою, розгорталась активна боротьба проти утисків національного життя за право його вільного розвитку. Український національний костюм фактично став символом громадянської позиції власника.

Традиційний костюм північних районів Волині має три основні складові: сорочку, спідницю, фартух, кожна з яких є оригінальною і цікавою вже сама по собі завдяки своїй символіці й семантиці. Сорочка пошита з домотканого лляного вибіленого полотна; довга, але не настільки, щоб її поділ було видно з-під спідниці, який є без вишивки. Проте, досить щільна вишивка хрестиком є на інших частинах сорочки – комірці та рукавах. Рукави вишиті суцільно. Від лінії плеча до манжетів включно. У вишивці, представленій на сорочці, переважає жовта і блакитна кольорова гама, орнамент рослинний, зокрема, на рукавах вишиті квіти. Ця сорочка повністю шита руками, причому привертають увагу особливі шви.

На сорочку одягалася спідниця, що була довга та, як кажуть у тих краях, «рясна». Цим словом позначають пишноту спідниці, що шилась у складку від пояса. Така особливість крою дозволяла цій спідниці служити жінці все життя. Спідниця також шилась з домотканої матерії, пофарбованої натуральним барвником. Колір був, як правило, темно-червоний або чорний.

Фартух великого розміру, за довжиною на рівні спідниці, шитий з домотканого вибіленого полотна, як і сорочка. Фартух має багату вишивку, що займає не менше його половини від подолу вгору. Ця вишивка має чотири рівні. Перший від вершу являє собою сім вишитих у рядок букетиків із двох розташованих симетрично квіточок. Нижче розташовані подані більш крупно: квіти й листя, що ростуть на стеблі, яке нагадує виноградну лозу. Під цим візерунком розміщена композиція, що є основою вишивки. Вона включає три стилізовані жіночі фігурки з піднятими догори руками, які немов би стоять на стебліні, з якої виростають поміж ними великі квіти. Зображення цих жіночих фігурок є відголоском давньої архаїчної символіки, пов'язаної з кутом матері-берегині. І по самому низу подолу фартуха вишиті двадцять дві різнокольорові дрібні квіточки, розташованих під зигзагоподібною лінією. За кольоровою гамою і стилем вишивка на фартуху повністю відповідає вишивці на сорочці.

Для цього костюму жінка мала пов'язувати на голову хустину – білу із зображенням великих квітів. Оригінальним є спосіб, яким зав'язується хустина, що відрізняється від того як це роблять на півдні краю, а саме – ріжками назад, що не притискаються вузлом до потилиці, а підв'язуються під хустину. Також могло одягатись намисто. Хустка і намисто – єдині куповані речі, що входили до складу цього вбрання, якщо не брати до уваги взуття [6; 8].

Отже, традиційний святковий одяг волинянок із півдня і півночі краю являє два різних типи жіночого вбрання, що мають досить суттєві відмінності. Це виявляється у складі елементів, матеріалі, крої, способі пошиття та колористиці. Обидва костюми у своєму складі мають сорочку і спідницю, але в північно-волинському вони довші, ніж у південно-волинському. Наявна різниця і у покроях спідниці – на півночі вона пошита в складку, на півдні більш простіший покрій – «у зборку».

У південно-волинському вбранні є корсетка, яка відсутня у північноволинському вбранні. У костюмі південно-волинського вбрання виразно виступають мотиви дохристиянських вірувань, передусім у вишивці на фартусі. В південно-волинському одязі символіка вбачається у трьох нашитих на спідниці смужках, колір яких символічно обгрунтовано.

В обох варіантах традиційного жіночого вбрання Волині для оздоблення окремих елементів використовується вишивка хрестиком рослинного орнаменту. Проте у північно-волинському вбранні вишивка покриває значну частину площі рукавів і фартуха, а у південно-волинському вишивка цих деталей одягу є невеликим візерунком більш тонкої роботи. Головний акцент робиться на вишивці намистинами корсетки.

Разюче відрізняється кольорова гамма вишивок. Так, в оздобленні сорочки та фартуха обох зразків народного одягу присутні традиційні барви української вишивки. Але якщо у південно-волинському це південна і чорна, то в північно-волинському – жовта і блакитна. Цікаво, що саме у цьому вбранні, яке несе у собі виразні архаїчні риси у вишивці, домінують кольори сучасного Державного Прапора України, що ще раз підтверджує його глибоку органічність національному естетичному світосприйняттю, вкоріненість у споконвічні традиції українського народу [8].

Висновок. Загалом, традиційному північно-волинському жіночому святковому вбранню властиві спокійні фарби, що відбивають ніжність природи Волинського Полісся. Навпаки, яскравість притаманна традиційному південно-волинському жіночому святковому одягу. Цей тип вбрання має споріднені риси, передусім, у вишивці, з традиційним жіночим святковим одягом сусідніх західнослов'янських народів.

Різноманіття двох типів волинського святкового вбрання є виявом багатства українського народного мистецтва, яке сформувалося в традиціях становлення етнічної ідентичності українського народу і є важливою складовою сучасної української культури, де поєднуються прадавні народні традиції з сучасними технологіями.

Список використаної літератури

1. *Від шаровар до камуфляжу з вишивкою*: сучасне етно від українських дизайнерів [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу : <http://espresso.tv>.
2. *Закономірності розвитку етнодизайну* [Електронний ресурс] / В. Туташинський. – Режим доступу до ресурсу : <http://lib.iitta.gov.ua>.
3. *Криволапов М.* Художня критика і проблеми осмислення мистецької спадщини / М. Криволапов // Мистецтво України. – К. : Спалах, 2000. – Вип. 1. – С. 11-12.
4. *Тименко В.* Професійна дизайн-освіта: теорія і практика художньої обробки деревини / В. Тименко, В. Сидоренко. – К. : Пед. думка, 2007. – 288 с.
5. *Український О.* Прилучення учнів до прекрасного / О. Український // Дизайн-освіта. – 2005. – Вип. 1.
6. *Український стиль в одязі: як виглядати елегантно* [Електронний ресурс] / О. Богомаз. – Режим доступу : <http://www.epochtimes.com.ua>.
7. *Шевнюк О.* Народний одяг у системі цінностей української культури // Мистецтво і освіта. – 2000. – № 4 (18). – С. 41-45.
8. *Шпарага Т.* Про регіональні особливості традиційного жіночого вбрання Волині / Т. Шпарага // Всеукр. народознавч. кварталник. – 2004. – № 41. – С. 41-48.

References

1. *Vid sharovar do kamufliazhu z vyshyvkoju*: suchasne etno vid ukrayins'kykh dyzayneriv [Elektronnyy resurs]. – Rezhym dostupu do resursu : <http://espresso.tv>.
2. *Zakonomirnosti rozvytku etnodyzaynu* [Elektronnyy resurs] / Tutashyns'kyy V. – Rezhym dostupu : <http://lib.iitta.gov.ua>.
3. *Kryvolapov M.* Khudozhnya krytyka i problemy osmyslennya mystets'koyi spadshchyny / M. Kryvolapov // Mystetstvo Ukrayiny. – K. : Spalakh, 2000/ – Vyp. 1– S. 11-12.
4. *Tymenko V.* Profesiynna dyzayn- osvita: teoriya i praktyka khudozhn'oyi obrobky derevyny / V. Tymenko, V. Sydorenko. – K. : Ped. dumka, 2007. – 288 s.
5. *Ukrayins'kyy O.* Pryluchennya uchniv // Dyzayn-osvita. – Vyp. 1.
6. *Ukrayins'kyy styl' v odyazi: yak vyhlyadaty elehantno* [Elektronnyy resurs] / O. Bohomaz – Rezhym dostupu do resursu : <http://www.epochtimes.com.ua>.
7. *Shevnyuk O.* Narodnyy odyah u systemi tsinnostey ukrayins'koyi kul'tury // Mystetstvo i osvita. – 2000. – № 4 (18). – S. 41-45.
8. *Shparaha T.* Pro rehional'ni osoblyvosti tradytsiynoho zhinochoho vbrannya Volyni / Vseukr. Narodoznavch. kvartal'nyk. – 2004. – № 41. – S. 41-48.

ТРАДИЦИИ СТАНОВЛЕНИЯ ЭТНИЧЕСКОГО ПРАЗДНИЧНОГО КОСТЮМА ВОЛЫНИ

Кравчук Елена Николаевна, аспиранка, Киевский национальный университет культуры и искусств, г. Киев

Рассмотрены публикации, в которых исследованы вопросы формирования этнического украинского костюма в художественно-историческом аспекте. Затрагивают вопросы изучения и систематизации традиций

становлення етнічного святкового костюма Волини. Проаналізовані проблеми теорії етнічності в постмодерністському дискурсі. Виявлено, що традиційному северноволинському жіночому святковому наряду притаманні спокійні кольори, що відображають ніжність природи Волинського Полісся, а яскравість присуща традиційній южноволинській жіночій святковій одязі. Цей тип одягу має родственичі риси з традиційною жіночою святковою одязю сусідніх західнослов'янських народів.

Ключові слова: етнічний святковий костюм, декоративно-прикладне мистецтво, етнічні символи, Волини, традиційна жіноча одяг Волини.

TRADITIONS OF FORMATION ETHNIC FESTIVE COSTUME VOLYN

Kravchuk Elena, graduate student of Kyiv National University of Culture and Arts

The review of publications which study the formation of ethnic Ukrainian costume in art-historical context. Considered and analyzed the problem of formation of ethnic costumes in Volyn, raised urgent questions of theory and history of ethnic garments due to the change of mental paradigm. Touch on Investigation and systematization of becoming ethnic traditions festive costume Volyn. The problems of ethnicity theory in postmodern discourse. Revealed that traditional pівnichnovolynskomu female festive costume peculiar calm colors that reflect nature tenderness Volyn Polissya. Contrast, brightness inherent in traditional pівdennovolynskomu female festive clothing. Deals that this type of clothing is related features, primarily in embroidery, a traditional female festive clothing neighboring West Slavic peoples.

Key words: ethnic festive costume, arts and crafts, ethnic symbols, ethnic style Volyn Volyn traditional women's clothing.

UDC 391.2(477.82)

TRADITIONS OF FORMATION ETHNIC FESTIVE COSTUME VOLYN

Kravchuk Elena, graduate student of Kyiv National University of Culture and Arts

Research methodology. Scientists Budzan A., R. Zaharchuk-Chugai, marked [3; 4; 5] that for centuries ethnic design clothes Ukraine formed in two basic forms: as homemade crafts and organized production – fisheries-related market. They influenced the development of Ukraine natural conditions, availability of raw materials, favorable trade and geographical location. These forms of ethnic designs were parallel, closely intertwined with each other. Every era enriched subject-spiritual world and made their changes. However, from generation to generation transmitted genetic artistic traditions and artistic heritage of the people. The study of different periods and types of folk art performed M. Dragan, K. Kavas, T. Kara-Vasiliev, M. Kryvolapov, Yu wanting. M. Makarenko, Mr. Melnichenko, S. Myhal, L. Orsha, K. Promenytsky, M. Stankiewicz, W. Tymenko V. Titarenko, V. Torkanyuk D. Thorzhevskyy A. Hovorostov, E. Shevchenko, K. Shonk-Rusich and many other researchers.

Results. In general, traditional pівnichnovolynskomu female festive costume peculiar calm colors that reflect nature tenderness Volyn Polissya. Contrast, brightness inherent in traditional pівdennovolynskomu female festive clothing. The analysis that this type of clothing is related features, primarily in embroidery, a traditional female festive clothing neighboring West Slavic peoples.

Novelty. The diversity of the two types of Volyn festive dress is an expression of wealth Ukrainian folk art, which emerged in the tradition of ethnic identity formation of the Ukrainian people and is an important part of modern Ukrainian culture, which combines ancient traditions with modern technologies.

Key words: ethnic festive costume, arts and crafts, ethnic symbols, ethnic style Volyn Volyn traditional women's clothing.

Надійшла до редакції 18.11.2016 р.

УДК 7.036

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЖІНОЧОГО ОБРАЗУ В КОНТЕКСТІ МОДНИХ ІННОВАЦІЙ ХХ СТОЛІТТЯ

Шкурко Валентина Юрїївна, здобувач Київського національного університету культури та мистецтв, м. Київ
Valunichka@ukr.net

Проаналізовано наукові праці щодо вивчення жіночого образу як соціокультурного феномену, надособистісного, символічного уявлення про жінку, квінтесенцію її субстанціональних якостей і здібностей, що переважають у тій чи іншій культурі й несуть у собі її особливості. Наведено дослідження, у яких розглянуто моду та модні інновації як мистецтво, творчість, код, ритуал, звичай, наслідування, що пов'язано з